

Tragédie a příležitost v Náhorním Karabachu

NI nationalinterest.org/feature/tragedy-and-opportunity-nagorno-karabakh-206870

4. října 2023

Během pouhých dní zmizelo dlouho zpochybňované území Náhorního Karabachu, domov Arménů od starověku, jako politický celek. Do večera 29. září téměř 100 000 lidí, více než 80 procent populace enklávy, přešlo do Arménie a prchalo s jasným povzbuzením ázerbájdžánského režimu.

Ázerbájdžánci převzali zpět kontrolu nad tímto regionem ze samozvaného nezávislého státu, úzce spjatého se samotnou Arménií, v sérii vojenských kampaní, které začaly v roce 2020 a vyvrcholily úderem blesku ve dnech 19. až 20. září. Vítězná nálada byla hmatatelná v Baku, když jsem tam těsně před posledním útokem zavítal – od obrovských elektronických displejů s vlasteneckou vlajkou vlající na mrakodrapech, které byly postaveny z ropného a plynového bohatství, až po koberec tkaný s mapou Náhorního Karabachu, který průvodce muzeem bez dechu popsal jako „naše země“.

V Jerevanu, hlavním městě Arménské republiky, byla nálada podstatně temnější. První den začátku posledního útoku vysoký představitel arménského ministerstva zahraničí očekával kolaps odporu. "Je to série akcí, které mohou vést k jediné věci - úplné etnické čistce Náhorního Karabachu," řekl mi.

Tato humanitární katastrofa se odehrává, zatímco svět sleduje, vydává rituální odsuzující prohlášení, ale zjevně není schopen zasáhnout. Arménie zůstává z velké části sama, aby se vyrovnala s masivním přílivem lidí, kteří byli nuceni opustit majetky a domovy, v nichž někteří žili po staletí, bez naděje na návrat. Ázerbájdžánské síly zatýkají karabašské arménské vůdce a připravují se na předvedení soudů za jejich „zločiny“ odporu. Jakékoli činy odporu pravděpodobně ospravedlní brutální a násilné represe vůči těm, kteří zůstávají.

Armény pronásleduje historická vzpomínka na tureckou genocidu z roku 1915, kdy Osmané zavraždili milion nebo více Arménů uprostřed chaosu ředitelky Agentury pro mezinárodní rozvoj IUS světové války Samantha Powerové, svědkyně podobných scén etnických čistek v Balkánci a autor typické studie o neschopnosti reagovat na genocidu přišli do Arménie bezprostředně po útoku , vyjádřili soustrast a uprchlíkům poskytli pouhých 11,5 milionu dolarů.

Tato válka v tom, co se zdá jako vzdálený a okrajový kout světa, si zaslouží naši pozornost. Je to test ochoty tolerovat činy porušování základních lidských práv v době, kdy jsou tyto hodnoty v ohrožení v blízké válce na Ukrajině. Stejně jako v této válce ruský stát prosazuje své imperiální dědictví a je odhodlán potrestat ty, které považuje za neloajlní a obracející se k Západu.

Ázerbájdžánská ofenziva je možná jen díky faktickému spojení autokrata Ilhama Alijeva s Ruskem Vladimira Putina a Tureckem Recepem Tayyipem Erdoganem. Arménie a její demokraticky zvolená vláda vedená Nikolem Pašinjanem jsou potrestáni Putinem za zločin snahy o rozšíření vazeb se Spojenými státy a Evropskou unií.

Oslabený válkou na Ukrajině a znepokojený ztrátou kontroly nad jejím bývalým imperiálním dvorkem na jižním Kavkaze se Putin rozhodl posvětit návrat ázerbájdžánské vlády nad Náhorním Karabachem a opustit tradiční roli Ruska jako ochránce Arménie.

Ruské mírové síly v Náhorním Karabachu se staly pouze vrátnými pro operaci etnické čistky.

„Ruská mírová operace je podvod,“ řekl mi veteránský arménský politický vůdce. "Bez souhlasu Putina by Ázerbájdžán ani Turecko nemohly vést tuto válku."

Konflikt mezitím sotva skončil. Posmelený Ázerbájdžán, kterému Turecko a Rusko předal virtuální bílý šek, požaduje a připravuje se zmocnit se pozemního mostu přes arménské území, který jej spojí s ázerbájdžánskou enklávou Nakhichevan a přes to s Tureckem . Ázerbájdžánský diktátor Alijev nyní hovoří o obnově „západního Ázerbájdžánu“ s odkazem na nároky na samotnou Arménii, což se projevilo v útocích podél hranice, včetně posledních dnů.

Bezprostřední počátky této války leží v kolapsu Sovětského svazu na počátku 90. let, což je okamžik, kterého jsem byl na vlastní oči svědkem jako šéf moskevské kanceláře Christian Science Monitor. Zvedlo se masové hnutí Arménů, které požadovalo nezávislost a návrat Náhorního Karabachu na jejich území. Region byl ve dvacátých letech 20. století svěřen Josifovi Stalinovi pod pravomoc etnicky turecké sovětské republiky Ázerbájdžán, což byl čin, který Arméni dlouho považovali za nespravedlivý.

Jak sovětská moc ubývala, Arménie i Ázerbájdžán si nárokovaly nezávislost, což vedlo k divoké válce, která skončila v roce 1994 příměřím. Válka zanechala dědictví vzájemného etnického násilí a prohloubení nenávisti. Boje zanechaly Arménům kontrolu nad

obrovským pásem ázerbájdžánského území, včetně vytvoření pozemního koridoru mezi Arménií a Náhorním Karabachem. Vyhnuli se otázce suverenity založením nezávislého Náhorního Karabachu.

V plánu bylo vyměnit většinu dobyté ázerbájdžánské země za trvalý mír, ale kompromis se ukázal jako nepolapitelný. Protichůdné nároky na suverenitu se nepodařilo vyřešit, navzdory úsilí skupiny tvořené Ruskem, Spojenými státy a Francií. Neústupnost na obou stranách postupem času rostla. Nakonec Ázerbájdžánci znovu získali vojenskou sílu a pomocí příjmů z ropy a plynu nakupovali pokročilé zbraně z Turecka, Izraele a Ruska (které zásobovaly obě strany), spolu s tureckým výcvikem a důstojníky, aby se pokusili konflikt vyřešit ozbrojenými prostředky.

V týdenní ofenzivě v roce 2020, kdy byl svět rozptýlen Covid-19 a Spojené státy byly pod izolacionistickou vládou Donalda Trumpa, Ázerbájdžánci obnovili kontrolu nad celým svým okupovaným územím a velkou částí samotného Náhorního Karabachu. Rusové zasáhli až na konci, aby vyjednali příměří, které hodně postoupilo Ázerbájdžánu a nasadilo ruské vojáky do země jako „dozorce míru“.

Arménští představitelé se domnívají, že vztahy s Moskvou se již začaly třepit poté, co občanské hnutí přivedlo v roce 2018 k moci reformistickou vládu Pašinjana a odstranilo více proruského vedení. „Začalo to, když se Rusku nelíbila otevřenější, demokratičtější Arménie,“ řekl vysoký představitel ministerstva zahraničí.

„Rusům mnohem více vyhovuje spolupráce s Ázerbájdžánem než se současnou arménskou vládou,“ říká Tigran Grigoryan, vedoucí regionálního centra pro demokracii a bezpečnost, arménského think-tanku. „Alijev a Putin mluví stejným jazykem. To neplatí pro Putina a Pašinjana.“

Přesto si arménská vláda dává velký pozor, aby nenaštvala své tradiční spojence v Rusku a připojila se k Organizaci smlouvy o kolektivní bezpečnosti (CSTO) organizované Moskvou spolu s

Běloruskem a hrstkou dalších bývalých sovětských republik. Realita je taková, že Rusové si v tomto malém národě udržují obrovský vliv – jednotka ruské armády zůstává umístěna v severozápadní Arménii poblíž tureckých hranic a hlídkuje na této hranici. Arménie zůstává závislá na Rusku ve většině svých energetických potřeb, včetně provozu nebezpečně stárnoucí jaderné elektrárny. Kromě toho v Rusku pracují miliony Arménů, jejichž remitence jsou klíčem k domácí ekonomice.

"Nikdy jsme nechtěli provokovat Rusko," řekl vysoký představitel. „Proč bychom měli? Vždy jsme chtěli více prostoru pro manévrování."

Rusko se tradičně staví proti rozšiřování tureckého vlivu v regionu, ale uprostřed ukrajinské války se situace zcela změnila a Rusko je zjevně mnohem slabší než dříve. „Rusové potřebovali na jižním Kavkaze nový status quo," vysvětlil Grigorjan. "Mohli by tolerovat Turky, ale jejich hlavní starostí je Západ."

Arménští analytici to srovnávají s dohodou, kterou bolševičtí vůdci uzavřeli v roce 1921 s Turky na vytlačení Britů vedené intervence na jižní Kavkaz. Tato dohoda zahrnovala rozhodnutí dát Arménům obydlený Náhorní Karabach Ázerbájdžánu.

V širších historických termínech jde o opožděné obnovení „dlouhého procesu imperiální dezintegrace," říká ukrajinský historik Igor Torbakov, plodný spisovatel o rozpadu Osmanské a Ruské říše. To vytvořilo „imperiální rozbíjející se zóny“ od Středního východu a Balkánu po Kavkaz, což vedlo k nucenému „smísení národů“. Bolševická dohoda s kemalistickým Tureckem obnovila impérium a vytvořila relativní mír na sedmdesát let, ale „sovětská imploze otevřela nacionalistickou Pandořinu skříňku podruhé ve 20. století," říká Torbakov.

Pro arménskou vládu byl nejjasnější signál opuštění Moskvy před rokem, kdy ázerbájdžánské útoky podél hranice se samotnou Arménií – za Karabachem – nevyvolaly ruskou reakci. Jednalo se o porušení závazků, které mělo být výsledkem účasti Arménie v CSTO.

Pašinjan začal otevřeněji mluvit o tom, že Rusko nedokázalo dostát své očekávané roli. Evropská unie i Spojené státy zintenzivnily úsilí o zprostředkování konfliktu, což vedlo ke dvěma kolům rozhovorů svolaných ministrem zahraničí Antonym Blinkenem v květnu a červenci tohoto roku, která, jak se zdálo, vedla k nějaké dohodě. Ale Putin zasáhl a svolal svou vlastní schůzku v Moskvě, což je krok, který má lidem „připomenout, kdo je pánem domu,“ vyprávěl vysoký arménský úředník.

Moskva otevřeně vede verbální válku s pašinjanskou vládou – rozzlobeně reaguje i na malá gesta nezávislosti, jako je vyslání humanitární mise na Ukrajinu vedené manželkou premiéra a uspořádání malého společného vojenského cvičení s americkou 101. výsadkovou provedenou jen několik dní před ázerbájdžánským útokem. Bývalý ruský premiér Dmitrij Medveděv varoval Jerevan před „flirtováním s NATO“.